

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341:061.1ЄС](477)

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.4.2>

А. В. Замрига

кандидат економічних наук, доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ОДИН З МЕТОДІВ НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

У науковій статті зроблену чергову спробу дослідити різницю між методами наближення законодавства України до міжнародних стандартів. Кожному методу присвячено увагу та розкрито його зміст. Досліджено процес євроінтеграції та її впливу на українське законодавство. Звернено увагу на те, що гармонізація є найбільш лояльним методом внесення змін до українського законодавства. Виявлені недосконалості застосування примату міжнародного права над національним та труднощі внесення змін до деяких законодавчих актів, зокрема, до Конституції України.

Процес входження України до Європейського Союзу можливий за умови відповідності українського законодавства міжнародним принципам та гарантіям. Цей процес є необхідним для закріплення України як повноцінного гравця на міжнародній арені та захисту громадян в інтернаціональному просторі. Акцентовано увагу на тому, що Україна визнає для себе примат міжнародного права, але в обмеженому обсязі. Інакше кажучи, норми міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, мають меншу юридичну силу, ніж норми Конституції, але більшу, ніж норми інших законодавчих актів України (кодексів, законів, підзаконних нормативно-правових актів).

Процес адаптації законодавства включає в себе систематизацію нормативно-правової бази, уніфікацію та кодифікацію термінології та створення механізму перевірки нових законопроектів до стандартів міжнародного права. Висловлено позицію, за якою наближення законодавства включає не лише прийняття законів, але й дослідження, аналіз та оцінку положень міжнародного законодавства. Наголошено, на необхідності використання різних способів імплементації, таких як: рецепція, трансформація, відсилання.

Обґрунтовано, що результатом наближення законодавства України має стати приведення його змісту до такого стану, за якого національне законодавство України та міжнародне законодавство, зокрема нормативно-правові акти Європейського Союзу, буде характеризуватись спільними принципами та стандартами, а джерела міжнародного права стануть джерелами права України.

Ключові слова: імплементація, гармонізація, адаптація, уніфікація, рецепція, міжнародні стандарти, законодавство Європейського союзу, примат міжнародного права над національним.

Постановка проблеми. В результаті голосування 23 червня 2022 року країн членів Європейського Союзу за надання Україні статусу країни кандидата на вступ

до ЄС, цим і зумовлена актуальність теми нашого дослідження, оскільки Україна на сьогодні перебуває в статусі кандидата на вступ до Європейського союзу. Тому для

нашої країни імплементація міжнародних стандартів особливо важлива у зв'язку з її інтеграцією в європейський правовий простір.

Варто зазначити, що роль міжнародного законодавства та законодавства ЄС зростає, адже внаслідок сучасної глобалізації взаємодія і співпраця між державами постійно збільшується. Наразі Україна перебуває в процесі стрімких та докорінних змін. Це проявляється як в повсякденному житті пересічних громадян, так і на рівні законодавства. Важливість даного питання підтверджується його закріпленням на найвищому рівні, а саме: в преамбулі Конституції України зазначається про незворотність європейського та євроатлантичного курсу України.

Необхідність адаптації законодавства України відповідно до міжнародного законодавства зумовлена не тільки курсом нашої держави на входження до Європейського Союзу, а й тим, що чинне законодавство України далеко не у всіх аспектах та галузях відповідає нинішнім реаліям і не гарантує цілковитий захист інтересів суб'єктів правовідносин. Питання щодо проблем, які виникають в результаті гармонізації права України з правом Європейського Союзу є одним з нагальних, ще з часів проголошення напрямку на євроінтеграцію.

Також особливої уваги потребує бажання України вступити в НАТО, а також входження в нові міжнародні організації та співтовариства є клопітким процесом, який потребує або зміни чинного законодавства, або створення нового, яке відповідатиме цілям, принципам, стратегіям та нормам міжнародного права. В такому випадку виникає необхідність встановлення методів наближення національного законодавства України до міжнародних стандартів та оцінення раціональності використання кожного з них для усунення суперечностей в законодавчій базі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи вплив законодавства Європейського Союзу, як один з методів наближення законодавства України до міжнародних стандартів доцільно звертатися до наукових досліджень кількох останніх років, оскільки відбулося дуже

багато змін, як кадрових, так і змістовно-правових. При вивченні теоретичних засад, які є незмінними можна керуватися більш старою літературою. Ю. Ганжурова займався питаннями імплементації законодавства України до Європейських стандартів як комунікаційного процесу. В. Муравйов, М. Буроменський, В. Евінтов, С. Шевчук зробили спроби регулярного осмислення принципів, тенденцій, галузей, питань і перспектив зближення правової системи України з правом ЄС. Л.І. Каленіченко та В.Д. Слинко дослідили в своїй праці співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. Здійснюючи аналіз думок зазначених науковців, можна сформулювати власну суб'єктивну думку з досліджуваного питання.

Мета статті. Є дослідження методів наближення законодавства України до міжнародних стандартів під впливом законодавства ЄС через призму примату міжнародного права; виокремлення ознак кожного методу та доцільності їх застосування.

Завдання:

- виокремити сутність гармонізації права України та права ЄС;
- проаналізувати чинні нормативно-правові акти, які регулюють питання використання принципу верховенства міжнародного права над національним;
- зазначити можливі проблеми, що можуть виникнути в процесі адаптації українського законодавства до міжнародного;
- дослідити доцільність використання кожного з методів наближення законодавства України до міжнародних стандартів та норм.

Методологічною основою дослідження є поєднання таких методів: порівняльно-правовий, теоретично-аналітичний, логіко-юридичний та принцип об'єктивного сприйняття інформації при дослідженні наукових статей.

Викладення основного матеріалу. Досліджуючи дане питання, варто окреслити зміст основних методів наближення законодавства України, відповідно до міжнародних стандартів та законодавства ЄС. Одним з найпоширеніших методів є імплементація. Вона уособлює в собі

процес забезпечення виконання положень міжнародного договору, включення міжнародних норм до системи національного права. У сучасному праві України використовуються різні способи імплементації, найпоширенішими є:

Відсилання – внесення до національного законодавства, відсилання до відповідних міжнародно-правових джерел, тобто реалізація національної правової норми відбувається через безпосереднє звернення до тексту міжнародного договору.

Рецепція – внесення в національне право норм міжнародного права без зміни їх змісту.

Трансформація – передбачає видання відповідних національних актів після приєднання держави до міжнародного договору [8, с. 24–27].

Наступним методом є адаптація, яка є процесом приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* [6]. Якщо говорити про гармонізацію, то слід розуміти як процес коригування законодавства держав-членів Європейського Союзу на підставі правових актів ЄС, зокрема директив, які мають обов'язкову силу для держав – членів ЄС та вимагають від цих держав привести їх внутрішнє законодавство у відповідність до положень директив. Наступним методом є асиміляція, яка включає в себе прийняття певними державами або спільнотою культури та самосвідомості іншого народу або спільноти, та створення нормативно-правових актів, які будуть відповідати прийнятим в свідомості змінам.

Ведучи мову про уніфікацію, варто зазначити, що поняття «уніфікація» походить від лат. *unio facere* – «робити єдиним» і з позицій філології поняття «уніфікація» трактується як зведення чого-небудь до єдиної форми, системи, єдиних нормативів; приведення до однаковості (уподібненості), а з позицій юриспруденції – як розробка та введення у дію «загальнообов'язкових однакових юридичних норм», «приведення до одноманітності, зведення чого-небудь до єдиної форми, системи, єдиних нормативів», «приведення до однаковості (подібності)» [9, с. 18–21].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки, що найло-

яльнішим методом на нашу думку є гармонізація, оскільки, використовуючи її, не потрібно докорінно змінювати законодавчу базу України, необхідно лише приводити нормативні акти у відповідність до принципів та положень міжнародних джерел права. При цьому існує можливість для маневру, так як такі зміни мають рекомендаційний, коригуючий характер, а не імперативний.

Як зазначали в своїй праці Л.І. Каленіченко та Д.В. Слинько: «Співвідношення норм міжнародного права з національним правом залежить від того, в якому джерелі закріплено норму міжнародного права (це міжнародний договір, міжнародний звичай, загальні принципи права, обов'язкові нормативні резолюції міжнародних організацій)» [8 с. 24–27]. Це твердження є доволі слушним та підкреслює необхідність створення ієрархії нормативно-правових актів в національних правових системах кожної з країн, яка схиляється до тієї чи іншої концепції співвідношення міжнародного й національного права.

На наш погляд здійснюючи дослідження необхідно звернутися до законодавства, яке регламентує питання визнання та впровадження норм міжнародного права в національну правову систему. Законодавство України закріплює примат міжнародного права. Зокрема, у статті X Декларації про державний суверенітет України зазначено, що Україна визнає пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права [7].

В статті 9 Конституція України передбачено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України [1]. Варто виділити такий спосіб гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу, як внесення змін до Конституції України, з чого варто починати, аби не допустити порушення конституційних норм і принципів. Так ось в Україні ми маємо «жорстку» Конституцію, зміни до якої вносяться

важко. Потрібна певна процедура та кількість голосів депутатів Верховної Ради України, яка складає 2/3 від складу.

Статус міжнародних договорів визначено також у Законі України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 року [2].

На наш погляд, текст Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11.06.1998, зміст поняття «адаптація законодавства України» визначає як реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність до європейських стандартів [4]. Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначає адаптацію національного законодавства до законодавства Європейського Союзу як процес зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС [5]. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» визначає адаптацію законодавства як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* [6] [8 с. 24–27].

Комісія міжнародного права ООН, експерти якої займаються кодифікацією та прогресивним розвитком міжнародного права, вивчаючи проблему ієрархії норм міжнародного права, визнала, що між джерелами міжнародного права такої ієрархії немає, оскільки міжнародний договір не може мати переваги між міжнародним звичаєм чи обов'язковим для держав рішенням міжнародної організації, відсутні норми, що переважають за юридичною силою інші норми міжнародного права через їх особливий зміст, вплив чи сферу застосування.

Разом з тим, Комісія міжнародного права виокремила норми, що мають особливий статус у міжнародному праві: імперативні норми; зобов'язання *ergo omne*; зобов'язання, що передбачені ст.ст. 1–4 Статуту ООН [13].

Повертаючись до адаптації законодавства, слід відзначити, що вона характерна для процесу впливу законодавства ЄС на правову систему України. Саме термін «адаптація» зустрічається в норматив-

но-правових актах. В кожному з цих актів визначається своє поняття змісту адаптації.

Що стосується адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, то Угодою про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 визначено пріоритетні сфери такого роду юридичної діяльності [8, с. 24–27]. Дана угода втратила чинність 2017 року, проте розглядається як приклад еволюції нормативної бази, яка регулює питання взаємовідносин з ЄС.

Якщо ми звернемось трішки до історії, то не можливо було б не згадати постанову Кабінету Міністрів України «Про додаткові заходи щодо посилення роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 31.03.2004 № 417 створено Міжвідомчу координаційну раду адаптації законодавства України до законодавства ЄС і визначено напрями її діяльності й компетенцію [8 с. 24–27]. Проте, наразі ця постанова втратила чинність.

Таким чином, в ході дослідження нашого питання варто виокремити вплив рішень ЄСПЛ на правову систему України. Хоча судовий прецедент не є офіційним джерелом права в Україні, та все ж суди мають право в своїх рішеннях посилатися на певні рішення ЄСПЛ. Долучення України до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод внесло корективи в систему національних джерел права України. Згідно з положеннями Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006, рішення Європейського Суду з прав людини, є обов'язковими для вирішення аналогічних справ. Тож, можна зробити висновок, що вони є відокремленим самостійним джерелом права в Україні [3].

Висновки і пропозиції. Отже, усе вищеведене при дослідженні дає змогу провести «Наукову дезінфекцію» та окреслити змістовну різницю між різними методами наближення законодавства України до міжнародних стандартів під впливом законодавства європейського союзу через призму примату міжнародного права, такими як:

- D 1 % 8 6 % D 0 % B 5 % D 1 % 8 1 % 2 0 % D 0 % B 7 % D 0 % B 1 % D 0 % B B % D 0 % B 8 % D 0 % B 6 % D 0 % B 5 % D 0 % B D % D 0 % B D % D 1 % 8 F % 2 0 % D 0 % B F % D 1 % 8 0 % D 0 % B 0 % D 0 % B 2 % D 0 % B E % D 0 % B 2 % D 0 % B 8 % D 1 % 8 5 % 2 0 % D 1 % 8 1 % D 0 % B 8 % D 1 % 8 1 % D 1 % 8 2 % D 0 % B 5 % D 0 % B C .pdf ; Homonai V. V., Unifikatsiia yak protses zblyzhennia pravovykh system. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Pravo. Uzhhorod, 2012. Vypusk 19, Tom 1. S. 18–21.*
10. Клименко О. Базові засади імплементації міжнародних нормативних документів у діяльності наукових бібліотек України: термінологічний аспект. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2017. Вип. 48. С. 184–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2017_48_15 ; Klymenko O. Bazovi zasady implementatsii mizhnarodnykh normatyvnykh dokumentiv u diialnosti naukovykh bibliotek Ukrainy: terminolohichnyi aspekt. *Naukovi pratsi Natsional'noyi biblioteky Ukrayiny imeni V. I. Ver-nads'koho. 2017. Vyr. 48. S. 184–201.**
11. Ганжуров Ю., Імплементація законодавства України до європейських стандартів як комунікативний процес. *Політичний менеджмент. Київ, 2007. № 1. С. 136–150. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/hanzhurov_implementatsiia.pdf ; Hanzhurov Yu., Implementatsiia zakonodavstva Ukrainy do yevropeyskykh standartiv yak komunikatyvnyi protses., *Politychnyy management. Kyiv, 2007. № 1. С. 136–150.**
12. Співвідношення міжнародного й українського права. *Офіційний сайт Солом'янської районної державної адміністрації в місті Києві. URL: <https://www.solor.gov.ua/info/19/5211> ; Spivvidnoshennia mizhnarodnoho y ukrainskoho prava. *Ofitsiinyi sait Solomianskoi raionnoi derzhavnoi administratsii v misti Kyievi.**
13. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА. URL: <https://arm.naiou.kiev.ua/books/enforcement/info/lec8.html> ; OSOBLIVOSTI ZASTOSUVANNIA NORM MIZHNARODNOHO TA YEVIROPEISKOHO PRAVA
14. Клименко О. Базові засади імплементації міжнародних нормативних документів у діяльність наукових бібліотек України: термінологічний аспект. 2017. Вип. 48. С. 184–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2017_48_15 ; Klymenko O. Bazovi zasady implementatsii mizhnarodnykh normatyvnykh dokumentiv u diialnist naukovykh bibliotek Ukrainy: terminolohichnyi aspekt. 2017. Vyr. 48. S. 184–201.

Zamryha A. Influence of European Union legislation as one of the methods of approaching Ukrainian legislation to international standards

In the scientific article, another attempt is made to investigate the difference between the methods of approximation of Ukrainian legislation to international standards. Attention is paid to each method and its content is revealed. The process of European integration and its impact on Ukrainian legislation is researched. Attention was drawn to the fact that harmonization is the most loyal method of introducing changes to Ukrainian legislation. Imperfections in the application of the primacy of international law over national law and difficulties in making changes to some legislative acts, in particular, to the Constitution of Ukraine, were revealed.

The process of Ukraine joining the European Union is possible provided that Ukrainian legislation complies with international principles and guarantees. This process is necessary to establish Ukraine as a full-fledged player in the international arena and protect citizens in the international space. Attention is focused on the fact that Ukraine recognizes the primacy of international law, but to a limited extent. In other words, the norms of international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine have less legal force than the norms of the Constitution, but more than the norms of other legislative acts of Ukraine (codes, laws, bylaws).

The process of adapting legislation includes the systematization of the legal framework, the unification and codification of terminology, and the creation of a mechanism for checking new draft laws against the standards of international law. The position is expressed, according to which the approximation of legislation includes not only the adoption of laws, but also research, analysis and evaluation of the provisions of international legislation. The need to use different methods of implementation, such as: reception, transformation, referral, is emphasized.

It is substantiated that the result of the rapprochement of the legislation of Ukraine should be bringing its content to such a state that the national legislation of Ukraine and international legislation, in particular the regulatory legal acts of the European Union, will

be characterized by common principles and standards, and the sources of international law will become the sources of Ukrainian law.

Key words: *implementation, harmonization, adaptation, unification, reception, international standards, legislation of the European Union, primacy of international law over national law.*